

IMMA TUBELLA

ELS INSUBMISOS DEL MAR

*Premi NÈSTOR LUJÁN
de NOVELLA HISTÒRICA*

Columna

IMMA TUBELLA
ELS INSUBMISOS
DEL MAR

Premi Nèstor Luján
de Novel·la Històrica 2021

COL·LECCIÓ CLÀSSICA
PRIMERA EDICIÓ: JUNY DEL 2021
© IMMA TUBELLA CASADEVALL, 2021
© COLUMNA EDICIONS, LLIBRES I COMUNICACIÓ, S.A.U.
AV. DIAGONAL, 662-664 - 08034 BARCELONA
ISBN: 978-84-664-2799-9
DIPÒSIT LEGAL: B. 7.507-2021
FOTOCOMPOSICIÓ: MOELMO

www.columnaedicions.cat

EL JURAT DEL PREMI NÈSTOR LUJÁN DE NOVEL·LA HISTÒRICA (2021)
EL FORMAVEN: GLÒRIA GASCH, TIN LUJÁN, VICENT SANCHIS,
JAUME SOBREQUÉS I MARIA CARME ROCA.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

El paper utilitzat per imprimir aquest llibre està qualificat com a ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

I

«Així era tot per a mi abans de pensar-ho.
Avui, si ho escric, és perquè ho recordo».

FERNANDO PESSOA,
Llibre del desassossec (35)

Vaig néixer l'any 1703 a l'antiga vila de Sineu, al centre de Mallorca, i ja soc vell, tinc setanta-tres anys. Els Ferragut hem sigut veïns de Sineu des del segle XVI. Els meus avantpassats, procedents del Pirineu, van acompanyar el rei Jaume I en la conquesta i repoblació de Mallorca i van passar per diferents pobles de l'illa abans de decidir que Sineu era un bon lloc per establir-se. Jo vaig ser el primer que va marxar després de diverses generacions.

L'anhel del meu pare era que fos un bon menestral, com ell, però quan ja quasi havia après l'ofici va succeir un d'aquells fets casuals de la vida que canvien totalment el teu destí. Vaig tenir l'oportunitat de ser present en diverses converses entre

el veguer de fora, el meu pare, que era un membre escollit a sac i sort del Gran i General Consell de Mallorca, i un periodista anglès de nom Daniel Defoe, que havia vingut a l'illa per veure com s'aplicava el Decret de Nova Planta. Pel que vaig poder entendre en aquells primers moments i vaig anar aclarint amb el temps, se sentia molt incòmode amb com s'havia acabat la guerra de Successió i el paper dels anglesos en el Tractat d'Utrecht, que ell anomenava «Tractat de la traïció als catalans». Traïció als catalans i, segons deia, a tots els territoris de la Corona catalana, que sembla que eren els més austriacistes de la península. El senyor Defoe venia a Sineu perquè era on vivia el veguer de fora, el seu principal informador.

A finals del 1715, quan el Decret de Nova Planta de Mallorca i Eivissa va començar a destruir les institucions pròpies dels cinc segles de confederació amb els pobles de la Corona catalana i va provocar la desaparició del Regne de Mallorca, el Gran i General Consell havia patit molts alts i baixos, tot i que des del 1706, quan vam fer fora els Borbons i els pagesos van entrar a Ciutat cridant «Visca Carles III, morin els botiflers», el Consell havia revifat i ocupava un lloc central en la vida política de l'illa, un lloc que encara era important, tot i que per poc temps, quan el senyor Defoe ens

va visitar —els partidaris borbònics, però, en vigilaven molt de prop els integrants.

Durant aquestes reunions, a casa vivia l'angoixa del meu pare, que estava tan captivat com jo per la personalitat del senyor Defoe però que no podia oblidar la gran repressió contra els agermanats. A Sineu en van executar més de cent, i van arruïnar la vila amb multes i impostos. Eren temps difícils, i el mateix senyor Defoe va ser prudent i va venir a visitar-nos el primer diumenge de maig, aprofitant Sa Fira. Un cop passada la primera angoixa, tots es van tranquil·litzar i durant aquell any va anar i venir moltes vegades entre Barcelona, València, Ciutat i Sineu, i jo vaig tenir temps per anar descobrint la meva passió i la meva vocació i per anar preparant els meus pares.

Amb els grans el senyor Defoe parlava de política, però amb mi parlava de la novel·la que estava escrivint i del seu proper viatge, potser perquè va veure que m'agradava molt escoltar les seves històries, que sabia explicar amb grans dosis de misteri i dramatisme, es tractés de política o de ficció. Em deia que a Madagascar s'estava creant un nou món, un món de gent que no volia saber res d'una societat cínica i cruel com era la nostra. Un món on cadascú pot ser el que vulgui ser, Toni, creure el que vulgui creure, i on ningú està obligat a callar o a complir ordres amb què està en

desacord, un món on no hi ha ni Déu ni amo i on els valors bàsics i comuns són la llibertat, la igualtat i la fraternitat. Això existeix?, li deia jo. Això deu ser el món que vós creeu en la vostra novel·la. No, Toni, això existeix i jo vaig a veure-ho, em va dir amb un to contundent. Un dia descobriràs que moltes vegades la realitat és més fascinant que el mite.

Ell hi anava per poder escriure, i jo, en plena adolescència, vaig sentir unes ganes imparables de formar part d'aquesta aventura. Si vols la llibertat, viu-la, em deia el senyor Defoe. Si la gent desitja la llibertat de veritat, la tindria. Però en el fons no la vol. I jo no soc diferent. Ja ho veus. La llibertat només soc capaç de somiar-la i glosar-la, una llibertat infinita, absoluta i per sempre. La puc somiar però ja no soc a temps de practicar-la. Ells sí. Els meus estimats pirates de Libertàlia, utòpics, marginals, visionaris apòstols de la llibertat, no han perdut l'esperança de construir un món millor, i vull veure si, precisament, no renunciar a aquesta lluita és el que els fa invencibles.

Pirates?, vaig exclamar espantat. No t'equivoquis, Toni, em va dir. No et creguis res del que et diuen. De pirates n'hi ha hagut des de sempre i a tots els mars, des del mar del Nord al del Sud de la Xina, a l'Índic, a l'Atlàntic i al Pacífic. Des de sempre?, vaig dir incrèdul. I tant! Des de segles

abans de la nostra era. En conec que ja navegaven fa tres mil·lennis. Els imperis i els estats, els poderosos, els han titllat d'enemics de la humanitat perquè han declarat la guerra al poder establert, però els veritables pirates són una realitat amagada. T'ho dic jo que els he estudiat a fons, els he entrevistat i són els meus amics. No són bandits criminals, com se'ls presenta. En tot cas, si els hem d'acusar de bandits per quedar-nos més tranquils, diguem-los bandits, però bandits socials. He conegut pirates, homes i dones, que lluiten per una causa justa i que per a mi són autèntics herois, i d'altres, homes i dones, autèntics tirans, però tots, herois i tirans, lluiten per viure en llibertat.

Són persones que es refugien a la mar perquè és un espai buit, una terra de ningú, i funden espais de llibertat on poden. Espais alliberats. Aquests espais són repúbliques gestionades pels seus components, per tots, no per uns quants representants, i en les seves naus tot es decideix en assemblea i per majoria, començant per la funció de capità, la de contramestre i els sistemes de repartiment del botí. En realitat, els vaixells pirates són les veritables repúbliques independents que cavalquen les ones a tota vela, que es regeixen pels seus propis codis, escrits i votats entre tots, i ells, els pirates, són homes afamats d'esperança. L'oceà és el territori del pirata, i el vaixell, la seva llar. Tanmateix, si bé l'oceà

es defineix com un territori obert i lliure, aliè a les normes imposades per la societat, el vaixell és l'oposat, és tancament, normes, comunitat i cultura. La gran diferència és que les normes que configuren la seva convivència i la seva cultura les han decidit ells mateixos. Tenen tan assumit que la seva pàtria és l'oceà que quan els he preguntat a alguns d'ells d'on eren ho havien oblidat i la resposta sempre era la mateixa: Soc de la mar. Com poden oblidar d'on són?, vaig preguntar, incrèdul. Perquè abandonar la terra per l'oceà no és una decisió menor. Fer-ho implica renunciar al passat i al futur.

La veritat és que no ho vaig acabar d'entendre, o potser tenia un altre interrogant que em preocupava més. Per què Madagascar? Això és molt lluny, li vaig dir. Madagascar és una gran illa que encara no ha estat ocupada per cap poder colonial, em va respondre, que està governada per un conjunt de reis nadius que no han tingut cap problema a aliar-se amb els pirates. Fins ara només hi havia repúbliques d'aquest tipus al nord d'Àfrica, on hi ha la República Pirata Independent de Salé, coneguda també com la República de les Dues Ribes, terra d'acollida de refugiats musulmans i jueus expulsats de Castella. Es calcula que van fugir uns cent mil musulmans i uns setanta-cinc mil jueus, pobles sencers que havien conviscut en pau amb

els cristians i que en ser perseguits salvatgement per la Inquisició els que van poder es van escapar del terror. La República Pirata de Salé en va acollir molts. Altres van anar cap a Alger o Tunis i es van fer a la mar per venjar-se del destí que els cristians els havien imposat. Els cristians els van qualificar de bàrbars i explicaven històries increïbles sobre les atrocitats de què eren capaços, ells, els mateixos que defensaven la Santa Inquisició i les seves crueltats, per no parlar de les croades. En tot cas, uns no eren pitjors que els altres, els cristians en defensa d'una fe que no tolerava fissures i els musulmans assedegats de venjança.

Sayyida al-Hurra Fernández, la dama lliure, va ser una pirata molt respectada i també governadora de Tetuan durant trenta anys, a mitjans del segle XVI. Era de bona família andalusina i s'havia exiliat quan era molt joveneta, al moment de la caiguda de Granada. Ser pirata no era el seu destí, però com altres dones andaluses va deixar de banda el que havia de ser el seu paper tradicional i es va implicar en la lluita contra el que considerava una gran injustícia. Va atacar, saquejar i destruir tantes naus castellanques com va ser capaç. Era una dona d'una gran bellesa, de mare mudèjar o potser «renegada», com anomenaven els cristians convertits a l'islam. Es va casar amb un home molt més gran que ella, un general granadí, Sidi Man-

dri. Sayyida és un exemple del poder de les dones en un món dominat pels homes. Un dels seus amics i aliats era el pirata turc Barba-roja. Sempre va pensar que un dia podria tornar a Granada i recuperar el que havia perdut, però aquest dia no va arribar mai.

Hi ha també Alger, que de fet és una ciutat estat corsària. En un temps en què a Europa regnaven i encara regnen reis absolutistes, fa anys que, malgrat estar sotmesa a l'Imperi Turc i actuar amb patent de cors turca, té una estructura política molt més democràtica i horitzontal que qualsevol altre país. Sense oblidar l'illa de la Tortuga, al Carib, dominada totalment pels bucaners, que viuen en harmonia entre les diferents races i cultures, practiquen la solidaritat i l'ajut mutu i prenen totes les decisions en assemblea.

A poc a poc els moviments pirates s'han anat desplaçant cap a l'Índic, perquè el tràfic de tressors robats pels espanyols ha baixat molt i la costa oriental d'Àfrica s'ha convertit en un punt de tràgic d'espècies, de seda, d'opi i d'esclaus molt important, i per tant és un lloc on als pirates se'ls ha girat molta feina. Has de saber, però, que cap d'aquestes repúbliques és com Libertàlia, que té la intenció de ser una utopia oberta a tots aquells i aquelles que s'han fixat com a objectiu viure en un lloc on l'única llei és la llibertat.

Trafiquen amb esclaus?, vaig demanar confós. No, els alliberen, em va respondre, no m'escoltes, noi, ja t'ho he dit. A partir del descobriment i la conquesta, castellans i portuguesos, en nom de l'evangelització i amb la benedicció papal, van dur els pobres pobladors indígenes gairebé fins a l'extinció, un genocidi causat per les guerres, les terribles condicions de treball i les malalties que els van encomanar. Però les plantacions colonials necessitaven i necessiten gent per treballar i la van a buscar a Àfrica, per vendre. Un gran negoci, i el segrest massiu més impressionant de la història. Que jo sàpiga, milions i milions de persones, potser vint, han sigut arrencades amb violència d'Àfrica i venudes com si de bestiar es tractés. Ni els anomenen persones, simplement es refereixen a ells com ivori negre. Això ens ha de fer reflexionar, Toni. Jo em pregunto sovint quant val una vida. La dels africans avui s'intercanvia per sucre, la dels indígenes encara valia menys, perquè era un obstacle per a l'or, la plata i les perles, o sigui que s'eliminava. Mort el gos, morta la ràbia. I la vida d'una esclava, què t'he d'explicar. Els amos de les plantacions tracten les seves esclaves com a objectes sexuals i autèntiques màquines de fabricar nous esclaus. Depenent de la situació del mercat, de vegades se les força a tenir criatures, i altres vegades es prenen precaucions perquè resulta més barat comprar que alimentar.

I què hi té a veure el Papa, en tot això? També és una mala persona? No sé què diria mossèn Tomeu. Mira, Toni, ara no vull entrar en un debat sobre religió i política. Ni jo en tinc ganes ni tu ets encara un interlocutor prou madur. Només et diré que el papa Alexandre VI, utilitzant el seu poder absolut apostòlic, va dividir el Nou Món entre castellans i portuguesos. Una butlla papal del 1493 diu que qualsevol altre que intenti colonitzar aquelles terres quedarà automàticament excomunicat. Anglaterra i França es van quedar sense res, i va ser llavors quan van decidir atorgar patents de cors a tort i a dret per fer-se seus la màxima quantitat possible de tresors robats pels castellans. Del saqueig d'uns i d'altres, dels lladres i dels que robaven als lladres, en deien llibertat de comerç, i també van tenir la barra de copiar el lema pirata sobre la llibertat dels mars.

Hi ha esclaus, a Libertàlia?, vaig demanar. Què dius, ara!, em va respondre enfadat. A Libertàlia no hi ha esclaus, ja t'ho he dit, en tot cas els alliberen, i tampoc hi ha corsaris, que treballen per a un amo, sigui un rei, sigui un estat. A Libertàlia pirates i corsaris no es confonen, a Libertàlia només hi ha pirates.

Conec la diferència, o almenys això em pensava, li vaig dir. Estic avesat als corsaris perquè a Mallorca, i a les illes Balears en general, hi ha una

gran tradició corsària i molts llaüts i xabecs armats en cors. Però fins ara em pensava que els pirates venien de Barbaria i eren uns criminals, i sort en teníem dels corsaris que els feien fora. Entre els segles XIV i XVII Cabrera i Formentera van quedar buides, sense una ànima: Cabrera a causa dels segrestos quotidians dels pirates de Barbaria i de la fuga dels que hi eren a temps, i Formentera degut als estralls de la pesta negra. Ho conec, em va dir el senyor Defoe, frontera entre dos mons, el món cristià i l'islam, entre dues guerres santes, Formentera es va convertir en un niu de pirates del nord d'Àfrica, si és que els podem anomenar així. Jo no ho faria, però ara no ve al cas allargar-se més sobre el tema, ja ens vagarà.

Sempre he sentit a dir que, amb la consolidació de l'Imperi Otomà, les naus amb patent de cors de Catalunya i Aragó van perdre el domini de la Mediterrània que tenien des de l'edat mitjana i van ocupar el seu lloc els pirates musulmans del nord d'Àfrica, vaig dir. Mentre les naus corsàries de la Corona catalana atacaven els vaixells que navegaven pel golf de Lleó, no tant per robar sinó per afeblir les naus dels regnes enemics, les que venen de Barbaria ens ataquen a nosaltres. Em sembla que ho escric més clar del que vaig ser capaç d'expressar-ho en aquell moment, però ell em va entendre i em va dir, Mira, Toni, això

que dius dels corsaris és l'excusa típica que el relat oficial ha inventat per exculpar-los. És el que t'han ensenyat a l'escola, no és així? És veritat que tenen l'objectiu d'atacar les naus enemigues del rei que els paga, però també roben el que poden i capturen les tripulacions per vendre-les en esclavatge. No sé si saps que Pere el Cerimoniós, un dels teus reis, al segle XIV va reglamentar les patents de cors per legalitzar els abordatges i protegir els mariners a canvi del dret a una cinquena part del botí. Si a més a més afeblia l'enemic, el negoci era perfecte. No em vull fer pesat, però vull que tinguis clar que el corsarisme és una part important dels nostres sistemes econòmics encara que ens faci una certa vergonya confessar-ho, i en tot això hi incloc Mallorca. El corsarisme genera ingressos, proporciona mà d'obra gratuïta o molt barata —els esclaus—, feina a les drassanes i als magatzems d'avituallament. Esclaus?, vaig exclamar escandalitzat. Qui et penses que conrea els vostres camps? Si no ho has vist és que ets cec.

Ja n'anirem parlant, però entre pirates i corsaris hi ha una gran diferència, i estic preparant una obra enciclopèdica sobre aquesta qüestió, em va dir. No tinc intenció de convèncer a ningú de res, simplement em va bé deixar constància d'un món que estic segur que amagaran, i una petita mostra

és la teva confusió entre uns i altres. Tinc el presentiment que als pirates els robaran la història i que els poderosos, que conec molt bé, s'inventaran un relat que els dispensi de qualsevol responsabilitat en la qüestió de les patents de cors, o dit d'una altra manera, robar legalment protegits pel rei i colligats amb ell, i segurament també crearan una cortina de fum en la qüestió del tràfic d'esclaus, un relat que els afalagui i que redueixi la idea dels pirates a simples bandits assassins, quan els bandits i assassins són ells, això sí, uns bandits i assassins que resideixen en palaus i mansions. Els corsaris són mercenaris pagats pel poder; els pirates, com et deia, són bandits socials. Així ho veig jo, i sé de què parlo.

Mira, una manera senzilla d'entendre la diferència entre pirates i corsaris és la divisió del botí. En els vaixells pirates primer se separa una part per fer front a les despeses dels ferits, una part per pagar als pirates vells que ja no poden sortir a la mar, i això és cap als cinquanta anys, una part per a la intendència i la resta es reparteix a parts iguals, excepte el capità, que se'n queda una part i mitja, els oficials, una part i un quart, i els músics o els que no combaten, com els mossos o els cuiners, tres quarts d'una part. Els capitans corsaris, en canvi, es queden fins a quaranta parts. Cal dir que, malgrat això, una petita part de botí corsari val

molt més que un salari a la marina mercant o militar, però no té res a veure amb l'igualitarisme pirata.

El senyor Defoe em va omplir el cap d'aventures, i l'esperit, d'un desig incontrollable de veure món i de viure de manera molt diferent de la majoria de la gent, viure segons les meves pròpies conviccions, que en aquell moment encara no coneixia però que començava a intuir, o almenys començava a descobrir que no eren les habituals d'un jove mallorquí de la meva edat. Tot jo era un *berious*, desordre i confusió. Però el meu pare té pensat que segueixi el seu ofici, li deia. No sé què he de fer. O sí que ho sé però no sé com dir-ho perquè la família no s'ho prengui malament.

No tenim cap obligació de prendre'ns la vida tal com ve. Podem canviar el nostre destí, em responia.

Aquell estiu vaig decidir que no podia ser un caguelis, que la meva passió era la mar, i la meva vocació, ser mariner. Quan ja estava decidit, el senyor Defoe em va tornar a embullar. No és el que et penses, em va dir, la vida a la mar és molt dura, però si goses arriscar-te i els teus pares hi estan d'acord i t'ho permeten, podries venir amb mi com a ajudant en el meu proper viatge cap a les Índies Orientals. Estic escrivint una novel·la que s'inspira en la vida d'un naufrag rus que va viure

tres anys en una illa deserta del sud del Pacífic i vull completar la meua enciclopèdia sobre els pirates més famosos, i he pensat que a Madagascar podré fer les dues coses: parlar amb personatges interessants i inspirar-me per a la meua novel·la. Marxa, vine amb mi i viu el teu somni, ara se t'ha presentat una oportunitat. Tu pots fer el que vols fer i jo necessito ajuda. Si no ho fas, sempre et quedarà el dubte, un dubte que no et deixarà viure la vida plenament.

I per què no ho heu fet, vós, per què no us quedeu en aquest món meravellós que tant us apassiona, a Madagascar, vull dir? Perquè tinc dona i set fills per alimentar i perquè jo ja soc vell i les aventures no les he pogut viure, però les he pogut somiar i les he pogut escriure. Em guanyo la vida escrivint, deia sempre, i necessito encàrrecs o inspiració a dojo. Per això vaig a Libertàlia. En aquest cas hi vaig perquè vull.

Mira, Toni, des de sempre els pensadors han imaginat mons millors. Plató, a *La República*, un llibre que et recomano llegir algun dia, passa revista als sistemes polítics del seu temps i els troba tots defectuosos, fins i tot troba defectes a la democràcia i ens desperta el desig d'imaginar un lloc ideal on puguem ser feliços, si no totalment, almenys raonablement. En els seus *Diàlegs*, Plató parla de l'Atlàntida, una illa mítica on es podria

construir un sistema polític imaginari que faria de mirall de les virtuts i els defectes del sistema polític vigent, i el que vull descobrir jo és si els fundadors de Libertàlia pretenen fer el mateix, si volen fer de mirall que reflecteixi les injustícies de les monarquies absolutes i d'una economia basada en l'explotació —de mirall o d'eco dels grans fracassos de la història del món—. Si és així, vull anar-ho a conèixer abans que els poderosos el trenquin o l'ensordeixin. Si és el que sembla, ho faran, i jo vull deixar constància de la seva existència, tot i que estic segur que em diran mentider.

El senyor Defoe tenia raó. Se m'havia presentat una oportunitat única que no podia deixar passar, i vaig decidir acceptar la seva oferta. Podia embarcar-me d'una manera còmoda i veure si l'atracció per la mar era fruit de la meva imaginació o estava disposat a viure-la plenament. Em puc imaginar el sentiment dels meus pares quan es van adonar que em perdien. La intenció era tornar, però ells sabien que si optava per la mar m'hi quedaria per sempre. M'ho puc imaginar perquè quan el meu fill Jordi va prendre una decisió semblant, malgrat que havia estat jo mateix qui li havia obert les portes i les finestres al desig de l'aigua, vaig tenir una sensació dolorosa de pèrdua. I així va ser en ambdós casos.

Els pares van respectar la meva decisió i em vaig embarcar amb el senyor Defoe a finals de setembre del 1716, cap a Marsella primer i cap a Madagascar després. Em faltaven tres mesos per fer catorze anys. La meva feina era fàcil, simplement havia d'estar atent a les seves necessitats, perquè estava molt ocupat escrivint nit i dia i no tenia temps ni delit per a les coses quotidianes. De seguida vaig descobrir que una de les meves funcions era escoltar-lo. Sembla que per escriure primer li anava bé explicar-me el que volia dir. D'aquesta manera vaig saber que, a banda de la novel·la i de les entrevistes als pirates, també preparava una sèrie d'articles sobre el que havia vist durant les seves estades als diferents territoris de la Corona catalana. Seran els darrers que escrigui sobre política, em deia. Anava clemis, semblava que ja no li quedava ni un bocinet de força, mesquinet, però continuava escrivint i escrivint.

En aquelles llargues converses que havia escoltat mig d'amagat a Sineu vaig saber que durant la guerra de Successió el senyor Defoe va xoroïar, va ser espia del govern britànic, i també va dur a terme amb gran habilitat la missió d'influir en les respostes dels diferents bàndols a la proposta d'unió d'Anglaterra i Escòcia. Dic habilitat per no dir una altra cosa, perquè amb els seus escrits va ser capaç de convèncer cada bàndol que el

Tractat d'Unió era el que els convenia més. Al final de la guerra, desencisat de la política, o de l'art d'enganyar l'opinió pública, com alguna vegada havia dit en veu baixa, es va dedicar a escriure novel·les. Fins aleshores havia publicat diversos escrits i pamflets sobre diferents temes, alguns signats amb el seu nom, d'altres amb pseudònims i d'altres no estan signats per ell i són anònims, però per l'estil i el to se li atribueixen, com el que porta per títol *El cas dels catalans*. Escrivia pamflets a sou, cregués o no el que escrivia, per informar o per influir en l'opinió pública britànica i internacional.

Parlava d'*El cas dels catalans* com si no fos seu, però el citava contínuament. El pare deia que no podia ser seu perquè, malgrat que era liberal, escrivia discursos per al president de la Cambra dels Comuns, un amic seu del Partit Conservador, i l'argument del pamflet era que per honor i per decència la Gran Bretanya no podia abandonar Catalunya davant les tropes espanyoles, idea que de cap manera defensaven els conservadors.

El senyor Defoe sempre deia que aquest pamflet havia condicionat les negociacions del Tractat d'Utrecht. Ell defensava davant de conservadors i de liberals que el compromís que Anglaterra havia contret amb els catalans en el Pacte de Gènova l'any 1705 s'havia de respectar, i que si no

es feia l'honor de la reina Anna es veuria molt compromès. Va ser a iniciativa de la cort britànica que Catalunya va apostar fort per la candidatura de l'arxiduc austríac Carles, i a canvi el Pacte de Gènova garantia a Catalunya el suport del Regne Unit a les seves llibertats, suport que la Gran Bretanya es comprometia a mantenir fins i tot en el cas d'una derrota militar davant de les tropes borbòniques.

El cas és que el 1713 la societat anglesa estava molt dividida, els conservadors a favor de la pau tingués el cost que tingués, perquè la guerra era massa cara per al país, i els liberals a favor de la guerra per coherència amb els tractats internacionals signats fins a aquell moment, i ell, segons vaig poder entendre, era un reflex de la seva societat, amb el cap a favor de la pau i el cor a favor dels catalans, que la pau d'Utrecht trairia. Durant aquells temps difícils la qüestió de les llibertats dels territoris de la Corona Catalana va ser molt present al centre dels debats al Parlament anglès, no tant perquè els interessés solucionar el tema, sinó perquè assegurava la polèmica entre liberals i conservadors i el xantatge contra els Borbons. El cas és que l'arribada dels conservadors al govern britànic va ser un desastre pel cas dels catalans. Quan el senyor Defoe em deia que el que havien de fer els partits era preocupar-se pel bé públic per damunt de les

seves diferències, jo no ho acabava d'entendre, però ara que soc vell hi penso molt sovint. El fet és que, diguin el que diguin, sempre vaig veure en el senyor Defoe un punt d'amargor quan parlava de l'abandó de la causa catalana, i en general de la causa de tots els territoris de la Corona.

Durant les negociacions del Tractat d'Utrecht l'arxiduc Carles va fer tots els possibles perquè la Corona catalana se segregués de la Corona castellana i quedés sota el domini de la Casa d'Àustria, i si aquesta proposta no era acceptada, que fos reconeguda la República catalana, que inclouria no només el Principat, sinó també Mallorca i Eivissa, i no citava Menorca perquè era anglesa. He de dir que tampoc vaig parar gaire atenció al cas de Menorca, perquè en aquells moments la veia lluny. No em podia ni imaginar la importància que acabaria tenint en la meua vida.

Quan l'arxiduc Carles esdevé emperador d'Àustria, el 1711, els britànics no volen una Europa dominada pels Borbons i tampoc pels austriacistes, però la idea que la guerra és massa cara i que cal arribar a un acord guanya força i així s'arriba a Utrecht, on es guanya la pau però els territoris de la Corona catalana ho perden tot.

Les converses polítiques del pare, el veguer de fora i el senyor Defoe eren llargues i acalorades i sempre acabaven amb la paraula «traïció». Traïció

d'Anglaterra a Catalunya, traïció d'Espanya a Gibraltar, traïció com la solució fàcil a tots els problemes i ànsies de domini. Poder és sinònim de traïció, acostumava a dir el pare.

Per què el 1716 el senyor Defoe va fer aquest viatge mig d'estranguis pels antics territoris de la Corona catalana? Perquè el 1715 els liberals, els que els anglesos anomenen *whigs*, havien guanyat les eleccions, els mateixos que des de l'oposició havien denunciat la traïció soferta pels catalans per part d'Anglaterra que deshonrava la reina Anna, i van voler saber de primera mà quina era la situació i, com ja he dit, com s'aplicava el Decret de Nova Planta.

Quatre anys més tard es va tornar a parlar del cas dels catalans arran de no sé quin fet relacionat amb les ambicions territorials de Felip V que va provocar que Espanya es quedés sola davant d'Europa. D'això en vaig tenir coneixement més tard, perquè l'any 1719 jo ja havia decidit quedar-me al paradís i estava aïllat de tot, vivia fora d'aquest món, en un altre món que em semblava l'ideal.

L'interès del senyor Defoe pel Principat i, com a torna, pel País Valencià i les Illes, venia de lluny. Quan era jove havia fet un viatge pels diferents indrets de la Corona catalana que l'havia deixat molt impressionat. Sempre em parlava de Mont-

serrat, fascinat per la bellesa i la màgia de les seves formes, i la seva descripció era tan acurada que, quan anys més tard vaig visitar la muntanya, em semblava que ja hi havia estat. Noi, creu-me, és un miracle de la natura, deia. De lluny et sembla veure centenars de piràmides de pedra grisa superposades, però a mesura que t'hi vas atansant descobreixes un bosc d'arbres majestuosos que enfonsen les arrels a la roca, l'aire és d'una puresa sorprenent, hi ha cascades d'aigua cristal·lina que segueixen les formes capricioses de la muntanya, afirmava entusiasmat, i un monestir amb uns monjos cultes i amables i una verge negra. La negra senyora, deia el senyor Defoe, té una criatura als braços. El nen és mulato, i no em vaig estar de preguntar si ho era degut al pare o a la mare. Aquest comentari, que se'm va escapar sense voler, va fer una certa gràcia al monjo, però el que no li va agradar gens és que fes un petó a la galta de la senyora, sembla que només se'm permetia besar-li la mà.

Em parlava sovint de Montserrat amb gran admiració pel paisatge, pels monjos, la biblioteca i el tresor, que per cert conté l'espasa adornada amb diamants donada per Carles III d'Aragó a la Verge, i quan ho explicava hi afegia un dels seus comentaris sarcàstics dient que hauria trobat més apropiat que una dama regalés una espasa a un rei que no

pas que un rei regalés una espasa a una dama, tot i que la inscripció de l'espasa ho diu tot: *Pulchra tamen nigra*, Negra però formosa. El que li va fer una impressió terrible van ser els exvots, que titllava de fanatisme de tenebrosa superstició, però no em facis cas, jo soc un heretge, deia. Parlava de superstició però es va fer beneir un rosari per catòlica precaució, perquè, segons explicava, sabia de bona tinta que si viatjant per Espanya et mors de sobte i no portes un rosari a sobre et neguen cristiana sepultura perquè pensen que el cos d'un heretge infecta qualsevol cosa al seu voltant.

També va quedar impressionat per l'Empordà, les seves fortificacions, torres de vigilància i masos murallats per fer front als bandits del nord d'Àfrica que birlaven el que podien, béns per a ells i persones per vendre en esclavatge. Per aquelles dates ja estava començant a treballar en la seva obra sobre la biografia dels pirates, per això va passar més temps del que havia pensat voltant pel Baix Empordà, i va fer una llarga estada a Palamós, un autèntic estamperi de corsaris de potències aliades. El cap de Creus i els seus magnífics amagatalls naturals eren allà mateix, i el control del golf de Lleó era molt important a causa del tràfic marítim, sobretot el francès, que era un dels comerços al qual el rei Carles volia fer més la guitza. Resulta que aquestes naus corsàries van ser de gran utilitat per

interceptar les embarcacions franceses que avituallaven les tropes borbòniques. Quan les tropes austriacistes es van retirar de l'Empordà, va ser el torn dels corsaris francesos, que, a més d'interceptar les naus enemigues, van fer el contrari que els corsaris aliats i van contribuir al bloqueig marítim de Barcelona que va acabar amb la caiguda de la ciutat l'11 de setembre de 1714.

Jo d'això no en sabia res i ell m'ho explicava, o més ben dit, s'ho explicava amb passió i tot seguit es posava a escriure.

Després de la guerra, els equilibris de forces al mar van canviar. La Menorca anglesa es va convertir en un punt estratègic naval molt important de la Mediterrània occidental, i el port de Maó, en un cau de naus corsàries. Maó va passar a ser un refugi de navilis de molts països que es dedicaven al cors amb el consentiment dels anglesos, sempre que respectessin unes normes i un codi d'honor. En pocs anys, el negoci va prosperar i els corsaris es van convertir en una de les principals fonts de riquesa de l'illa. Hi havia dies que en el port de Maó hi havien entrat més de cinquanta naus corsàries, naus maoneses que navegaven sota pavelló anglès. L'àmbit d'actuació dels corsaris menorquins s'estenia des de les costes de Vilanova fins al golf de Lleó, i les seves víctimes principals eren vaixells francesos, italians i espanyols.

El senyor Defoe em va parlar diverses vegades, i amb detall, de l'assalt al castell de Montjuïc, dels miquelets i de l'entrada de l'arxiduc a Barcelona el 1705, quan va ser proclamat rei amb el títol de Carles III. Sembla que ell hi era, o això deia, i va quedar molt impressionat per l'extraordinària bandada d'ocells de diferents colors que es van alliberar durant la cerimònia com a símbol de la llibertat aconseguida, que durant una bona estona van volar alegrement per sobre l'escenari mostrant una gran alegria per haver aconseguit, també ells, la llibertat. Els catalans són mestres de l'espectacle. Malauradament, va ser aquesta entrada triomfal la que va desencadenar el conflicte successori.

Potser no vaig acabar d'entendre mai el seu pensament, però del que estic segur, perquè no se n'amagava gens, és de la seva animadversió a Felip V i als Borbons en general. Són uns absolutistes, deia.

Sigui com sigui, estic segur que en el futur, si algú vol entendre la seva posició, li costarà, perquè sembla confusa i contradictòria, i ho és. Amb el temps vaig pensar que era un corsari de la paraula que es va anar convertint en pirata del pensament, i un exemple és que era liberal però treballava per als conservadors, perquè necessitava guanyar diners, i podia escriure sobre el que fos

i defensar una cosa i al mateix temps la contrària. Però jo vaig passar moltes hores de navegació amb ell i puc afirmar i afirmaré les vegades que siguin necessàries que estimava les terres catalanes, que estimava les Illes i que estimava València i que, a la seva manera, les va defensar. Sempre he pensat que després de la guerra de Successió i coincidint amb el nostre viatge a Madagascar, desencantat de la política i dels polítics, va deixar l'ofici de cronista del seu temps i es va centrar en la ficció perquè ell era un mestre d'inventar històries i identitats. Pel que li he llegit fins ara, les seves novel·les reflecteixen molt més la seva personalitat que els seus escrits polítics, perquè en la ficció era ell, en els pamflets i els articles era qui li pagava el sou.

Amb tot això, ja feia dies que navegàvem. Quan vam encarar l'Atlàntic tot just passar Gibraltar el senyor Defoe em va dir, Fixa't, Toni, a estribord l'horitzó amenaça tempesta. I com ho veieu, això? Ho veig, he navegat molt. La mar no ens diu gran cosa, hem de saber llegir el sol i les estrelles per saber com ens movem i cap a on anem, i el cel, els núvols i el color de l'aigua per saber què ens espera. La veritat és que no hi vaig parar gaire atenció. La calma era total i desesperant, i aviat vaig aprendre que aquell tipus de calma era l'anunci del fortunal, del temporal.

En poc menys d'una hora la mar estava en un estat que jo, que soc d'una illa, mai havia vist ni mai havia pogut imaginar. Si ho hagués fet, tal vegada no m'hauria embarcat. Em semblava que cada onada se'ns empassaria i que cada vegada que el vaixell s'enfonsava quedaríem submergits per sempre al fons de les aigües, incapços de surar. Mai havia vist i encara menys viscut un espectacle tan espantós. El mar s'inflava i sorgien muntanyes d'aigua que quan es desplomaven ho escombraven tot. Els mariners s'afanyaven a apagar els fanals, que cremaven amb greix de balena, i corrien a batzegades amunt i avall de coberta recollint cordes, farcells i tot tipus d'embalums que altrament haurien anat a parar a l'aigua. A la cabina!, em va ordenar el senyor Defoe davant de la meua incapacitat per moure'm d'on era palplantat. Bé, això és un dir. M'arrapava al que podia per no anar a parar jo també a l'aigua.

L'endemà, em vaig despertar incapaç d'entendre com m'havia arribat a adormir enmig d'una tempesta com aquella, i davant la meua incredulitat, el sol havia sortit, bufava amb prou feines una brisa lleugera i la mar era llisa com un mirall. Sempre és així?, vaig preguntar al senyor Defoe. No, Toni, pot ser molt pitjor. Tens sort de no haver de navegar pel golf de Biscaia, on podries topar-te amb les Tres Onades. Qui són? Els bascos

diuen que són les dones de mariners infidels que es transformen en onades altes com cases i blanques com la neu per venjar-se dels seus marits, i que engoleixen tota nau gran o petita que troben. I vaig rumiar molt sobre si la mar era realment la meua vocació.

Malgrat les meves pors, el viatge va seguir a pas plaent amb vents rarament superiors a força quatre. Jo no parava de mirar a l'horitzó, ara a babord, ara a estribord, per veure si s'anunciava algun altre fortunal, alguna altra tempesta, per anar-me a amagar al fons de la bodega, i vaig aprendre que quan hi ha núvols els colors de l'oceà canvien i que es veu venir el vent perquè canvia el color de l'aigua i un blau fosc s'acosta a gran velocitat.

No vull fatigar a qui em pugui llegir amb els petits incidents i ensurts normals en tot viatge d'aquestes característiques. Vam patir algun altre fortunal, però cap de tan fort i impressionant com el primer, vents contraris, i calmes que no s'acabaven mai. Em vaig centrar en la tasca d'ajudar el senyor Defoe a no oblidar de canviar-se de roba o de menjar, i sobretot a escoltar-lo, i el que m'explicava d'allà on anàvem feia que el temps de navegació em semblés etern. Frisava per arribar-hi.

A l'altura del cap de Bona Esperança, mentre m'estava parlant per primera vegada de Montserrat i estàvem a punt de deixar enrere l'oceà

Atlàntic i ens endinsàvem en l'Índic, ens va sorprendre un fortunal que venia del sud-oest, que ens va fer anar a la deriva durant un parell de jornades cap a llevant. Després d'uns quants dies de calma, va escampar la boira i vam veure Madagascar a l'horitzó.